

۲۰۲۰/۰۹/۱۱

گردآورنده: حامد فارانی

هنر معماری اسلامی از نظر دانشمندان غربی

ویل دورانت: معماری اسلام از این هنر تزئینی (نقاشی) کمک گرفت و در عربستان، فلسطین، شام، بین النهرین، ایران، ماوراء النهر، هند، مصر، سیسیل، مراکش و هسپانیا مسجد هایی به پا شد که قوت و استحکام برون و زیبایی و ظرافت درون را باهم داشت. مسجد های مدینه، مکه، بیت المقدس، رمله، دمشق، کوفه، بصره، شیراز، نیشابور، اردبیل، مسجد جعفر در بغداد، مسجد بزرگ سامره، مسجد زکریا در حلب، مسجد ابن طولون، جامع الازهر در قاهره، مسجد بزرگ تونس، مسجد سیدی عقبه در قیروان و مسجد ازرق قرطبه از آن جمله بود. ما تنها نام مساجد را می توانیم ذکر کنیم، زیرا از صد ها مسجدی که در این دوران ساخته شده، تقریباً از ده مسجد آثار قابل تشخیص به جا مانده است و بقیه را زمانه در نتیجه زلزله یا اهمال یا جنگها از میان برده است. بیشتر آثار هنری از میان و از نشانه های عظمت و رونق آن دوران به جز مساجد چیزی باقی نمانده است

مسجد سیدی عقبه قیروان را در سال 50 ۳۶۸ هـ. ق (670 م) بنا کرده اند و از آن پس هفت بار تجدید بنا شده است. قسمت اعظم بنا فعلی از 224 هـ. ق (838 م) به جاست. رواقهای این مسجد که طاق های گرد دارد، بر صد ها ستون کورنتی استوار است که از خرابه های کارتاژ گرفته اند. منبر آن شاهکار منبت کاری و محرابش، نمونه بدیعی از ترکیب سنگ سماق (نوعی سنگ براق و رنگارنگ) و کاشی است. مناره بزرگ و چهار گوش مسجد که قدیمی ترین مناره جهان به شماره می آید، نمونه ای از شیوه شامی است که همه مناره های مغرب اسلامی را به سبک آن ساخته اند. به برکت این مسجد قیروان چهارمین شهر مقدس اسلام و یکی از چهار دروازه بهشت شده است. مسجد های فاس، مراکش، تونس و طرابلس از نظر شکوه چندان کم از آن نیستند. در قاهره مساجد بزرگ فراوان بود و هنوز سیصد مسجد قدیمی در این پایتخت زیبا به جاست که از همه معروف، **مسجد عمرو بن عاص** که در سال ۲۱ ۳۶۸ هـ. ق (۶۴۲ م) ساخته شده و در قرن دهم تجدید بنا شده و از تعمیر قدیمی آن جز ستونهای کورنتی که اعراب از ویرانی های رومی و بیزانسی آورده اند چیز دیگری به جا نیست. مسجد ابن طولون (۲۶۵ هـ. ق - ۸۷۸ م) شکل قدیمی و نقش های اصلی خود را محفوظ داشته است. صحن وسیع مسجد با دیواری که بالکنهای متعدد دارد محصور شده است. طاقهای ضربی مسجد از همه طاقهای این شیوه که در مصر است قدیمی تر است ما بین سالهای ۳۲۶ - ۳۵۹ هـ. ق - ۹۷۲ - ۹۷۰ م **مسجد جامع الازهر** به وسیله جوهر صفلی بنیاد گرفت. وی یک غلام مسیحی زاده نو مسلمان بود و سپاه فاطمیان به سرداری او مصر را گشود. هنوز بعضی از قسمتهای اصلی بنا به جاست. در آنجا نیز طاقهای ضربی ای هست که بر 380 ستون از سنگ مرمر و خاره و سماق استوار است. مسجد الحاکم بامر الله را از سنگ ساخته اند و قسمت اعظم آن هنوز برجاست اما در اینجا نماز برپا نمی شود. از نقشهای بدیع این مسجد که به سبک عربی گچ بری شده و از خطوط زیبای کوفی ای که بر کتیبه ها نوشته اند می توان دریافت که قرون وسطی چه جلالی داشته است این مسجد ها که اکنون به شکل قلعه می نماید و در حقیقت قلعه نیز بوده اند. نفوس و برجسته و نوشته ها و معرقها و محرابهایی مزین به عاج و مرمر و چوب داشته اند و باقندیلهایی که اکنون جز آثار هنری موزه هاست تزئین یافته اند تنها مسجد طولون 18000 قندیل داشت که غالب آن با شیشه مینا کاری الوان ساخته شده بود

گنبد های درخشان و مناره های طلایی مایه زینت شهرهای کوچک و بزرگی بود که در قرن دهم میلادی هسپانیای مسلمان را متمدن ترین منطقه اروپا و به احتمال قوی معتبری ترین کشور متمدن جهان آن روز کرده بود. در عصر منصور قرطبه در شمار متمدن ترین شهر های جهان بود و فقط بغداد و قسطنطنیه هم سنگ آن بودند به گفته مقری این 200077 خانه، 60 قصر، 600 مسجد 700 حمام عمومی داشت. مسافران قرطبه از ثروت طبقات نخبه و رفاه عمومی به حیرت می افتادند. هر فامیل می توانست الاغی داشته باشد و فقط گدایان از سواری محروم بودند. کوچه ها سنگفرش بود و از دو طرف، پیاده رو های برجسته داشت که به شب روشن می

د پانو شمیره: له 1 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پتهله مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: د لیکنيزې بڼې پاڼوالې د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په څير و لولئ

شد. انسان می توانست هنگام شب ، شانزده کیلومتر در نور چراغ کوچک ها و میان دو صف تعمیر ها راهپیمایی کند. عبدالرحمن اول که به مناظر طفولیت خویش سخت دل بسته بود و در قرطبه باغی همانند قصر بیلاقی نزدیک دمشق که ایام کودکی را در آنجا به سر کرده بود پدید آورد ، قصر معروف ((رصافه)) را در آنجا بنیاد کرد. خلفای پس از او قسمتهای تازه بر آن افزودند که ذوق مسلمانان ، نامهای جالب از قبیل : ((قصر روضه)) ، ((قصر عشاق)) ، ((قصر سرور)) و ((قصر تاج)) بدان داد. قرطبه نیز مانند اشبیلیه ، قصر بزرگی داشت که به نام القصر ((الکاسار)) شهره بود. این قصر ، هم مقر حکومت و هم قلعه ای محکم بود. مورخان غرب در غرب در وصف این قصر ها در های مجلل ، ستونهای مرمر ، زمین مفروش به موزائیک ، طلایی و نقوش زیبایی آن که فقط از هنر اسلامی ساخته بود ، سخنها می گویند و آنها را از نظر جمال و شکوه با قصر های نرون در روم همانند میکنند. قصر های خاندان حکومت ملاکان و تاجران بزرگ بر ساحل رود بزرگ گسترده بود. عبدالرحمن سوم از یکی از کنیزان صیغه ای خود ثروت هنگفتی به ارث برد و می خواست آن را برای باز خرید سربازان خود که احتمالاً در اسارت مسیحیان بودند به کار برد. وقتی به او گفتند که هیچ یک از سربازانش اسیر نیست ، زهرا همسر محبوب او گفت : ان مال را به بنای قصری صرف کن که نام وی را جاوید نگاه دارد. پس برای تحقق این آرزو 10000 کارگر و 1500 چهارپا به مدن 25 سال به کار گرفته شدند (350 - 325 ه ق ، 961 م) - در نتیجه قصر الزهرا در ناحیه جنوب باختری در فاصله پنج کیلومتری قرطبه به وجود آمد که با تزئین مجلل و اثاث عالی آرایش یافته بود این قصر 1200 ستون مرمر استوار بود قسمت حرم برای 6000 زن جا داشت سقف و دیوار بارگاه خلیفه را از مرمر و طلا ساخته بودند و هشت در مرصع به جواهر و آبنوس و عاج داشت و یک برکه پر از گیوه آنجا که اشعه خورشید را موج دار و منعکس می کرد اطراف ((قصر الزهرا)) قصر های طبقه اشراف بود که لطف، ادب ، رفتار ، صفا ، تمایلات و وسعت دل بستگی های روحی و معنویشان شهره بود .

مسجدی را که عبدالرحمن اول (به سال 170 هـ . ق ، 788 م) بنا نهاده بود. مدت دو قرن ، خلفا هر کدام چیزی بر مسجد افزودند تا به دوران منصور وسعت آن به 225 متر در 145 متر رسید . یک دیوار بلندی خشتی و سنگی که برجهایی با ابعاد مختلف داشت ، مسجد را محصور کرده بود . مناره بزرگ مسجد از لحاظ زیبایی و ارتفاع در آن روزگار نظیر نداشت و آن را یکی از ((عجایب بی شمار جهان)) به شمار می آوردند. آن مسجد نوزده دروازه داشت که بر سر هر یک طاق نمای نعلی بود و به اتفاق سر دروازه ای که با کتیبه های سنگی زیبا منقش به تصویر گل و اشکال هندسی آراسته بود . از دروازه مسجد به وضو خانه که اکنون نارنجستان نام دارد می رسیدند در محوطه چهار گوش ، زمین را با موزائیک فرش کرده بودند و چهار آب نما بود که هر کدام را از سنگ مرمر یکپارچه تراشیده بودند برای حمل این سنگ ها از معدن هفتاد گاو به کار رفته بود . مسجد مجموعه ای از 1290 ستون داشت که محوطه داخلی را به 11 ایوان و 21 دالان تقسیم می کرد . روی ستونها طاقهای مدرو ضربی و نعلی بود و قطعات سنگ سرخ و سفید به تناوب در آن به کار رفته بود. ستونها از سنگ یشم یا سماق یا مرمر بود که از بنا های ویزیگوت های اسپانیا (طایفه ای از طوایف اسپانیا) آورده بودند تعداد این ستونها چندان زیاد بود که بیننده را متحیر می کرد ، چنانکه می پنداشت مسجد انتها ندارد بر سقف چوبی مسجد ، آیه های قرآن و تزئینات دیگر نقش شده بود. دویست جار به طاق آویخته بود که هفت هزار قندیل داشت و با روغن معطر می سوخت و از محزن هایی که از ناقوسهای مسیحی ساخته و از طاق آویخته بودند ، روغن می گرفت. زمین و دیوار ها را با موزائیک و معرق کاری ، فرش و تزئین کرده بودند که قسمتی از آن آبگینه مینا کاری با رنگهای درخشان بود و قطعات نقره و طلا در آن به کار رفته بود. هنوز تزئینات آن پس از هزار سال چون جواهر ، در دیوار های کلیسا می درخشند. قسمتی از مسجد بود ، زمین آن را نقره و قطعات کاشی مینا کاری شده فرش کرده بودند ، دروازه های زیبای خاتم کاری داشت و سه گنبد روی آن را برآورده بودند . و حایلی چوبین با نقش های زیبا داشت . محراب و منبری که هنرمندان همه مهارتهای خود را در آراستن آن بکار برده بودند در همین محوطه بود یک فرورفتگی هفت ترکی بود که با طلا و موزائیک مینا کاری تزئین یافته بود ، و در زمینه ای سرخ و خاکستری نقشهای طلایی زده بودند و بالای آن یک رشته ستون زیبا و طاق نماهای بدیع بود که در شیوه گوتیک زیباتر از آن چیزی نبود. منبر از همه منبر های جهان زیبا تر بود و از ۳۷۰۰۰ قطعه عاج و چوبهای گران قیمت چون آبنوس اترج عود صندل سرخ و زرد ساخته شده بود و همه قطعات آن با میخ طلا و نقره به هم پیوند گرفته و مرصع به جواهر بودند . روی منبر صندوقی مرصع بود که پوشش از حریر سرخ بر آن کشیده بودند و یک قرآن به خط عثمان خلیفه (خلیفه سوم) در آن بود که نشان

د پانو شمیره: 4تر2

افغان جرمن آنلین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پتهله مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په خیر و لولی

خون خلیفه نیز به هنگام قتل بر آن نمایان بود. به نظر ما که طلا و جواهر در تزئین کلیساهایمان به کار نمی بریم و ترجیح می دهیم به جای آن تماشاخانه ها را با فلزات طلا و برنج بیاریم، تزئین مسجد ازوق قرطبه اسراف آمیز، و دیوارهای آن از خون نسلهای استعمار شده رنگین جلوه می کند شاید ستونها را بیش از حد و طاق های نعلی را از لحاظ معماری نازیبا تلقی کنیم و از لحاظ جمال شناسی آن را چون منظره مرد چاقی پنداریم که ساقهای کج بیرون آمده دارد اما دیگران قضاوتی مخالف آن دارند. به نظر مقری (۱۰۴۲ - ۱۰۰۰ هـ. ق = ۱۶۳۲ - ۱۵۹۱ م) این مسجد به وسعت و طرح معماری و شیوه تزئین شکوه و عظمت، مانند نداشت و نشان حسن ذوق بانیان خود بوده است هنوز هم این بنا که کوچک شده و بشکل کلیسایی در آمده به اتفاق کسان از همه مسجد های جهان زیبا تر است

در ارمنستان : مسجد آبی - در قونیه : سر دروازه مجلل مسجد ((دیورجی)) ، مسجد با شکوه ((علاء الدین)) ، دهلیز غار مانند و نمای منقش طراز مانند ((سر تجلی)) .

در بین نهرالنهرین : مسجد ((بزرگ موصل)) و مسجد ((مستنصر بغداد))
در ایران : ((برج طغرل)) ری ، ((مقبره سنجر)) در مرو محراب خیره کننده مسجد علویان در همدان ، گنبد ترکدار و طاق نمای کوچک و کم نظیر ((مسجد جمعه)) قزوین و نیز طاقهای بزرگ و محراب ((مسجد حیدریه))
مسجد جامع اصفهان که در ایران فقط بارگاه حضرت امام رضا در مشهد که بعد بنا شده با آن قابل قیاس است ((مسجد جامع)) اصفهان جالب ترین اثر معماری دوران سلجوقی است و همچون ((کلیسای شارتر)) یا ((کلیسای نتر دام)) مجموعه از آثار معماری قرون مختلف است. بنا ی مسجد که اسال 481 هـ. ق (1088 م) آغاز شده ، بارها توسعه یافته و به سال 1021 هـ. ق (1612 م) به شکل کنونی در آمده است

جرجی زیدان : موقعی که مسلمانان اندلس را گشودند ، آن کشور آبادی بود. ولی مسلمانان به آبادی آن کشور افزودند. نامی ترین شهر های آن کشور قرطبه بود که مسلمانان با ساختن کاخهای بزرگ در اطراف قرطبه بر عظمت آن افزودند زیرا کاخهای مزبور به قدری با عظمت بود که هر کدام برای خود شهر کوچکی به شمار می رفت . یک بنای ارزنده که می توان گفت در زمان فعلی و با این شرایط امکان ندارد چنین بنای برپا کنیم بنای جامع اموی است که در دمشق می باشد محل این بنا کلیسا بوده و بعد تقسیم بر مسجد و کلیسا می شود اما در زمان ولید بن عبدالملک به صورت یکسره ساختمان جدیدی میشود که بنام جامعه اموی اعلام شده است . طول این مسجد از مشرق تا مغرب 300 ذرع (هر ذرع 104 سانتی متر) و پهنای آن 200 ذرع و روی 68 ستون بنا شده است . این جامع ، هنوز بر پا و از عالی ترین ساختمان اسلامی به شمار می آید و همچنین از عمارات اسلامی دروه بنی امیه قبه الاسلام می باشد که حجاج بن یوسف در شهر واسط بنا کرد و از عالی ترین بنا های آن زمان به شمار می رفته است. کاخ باشکوه القصر الکبیر یکی از بنا های تاریخی اسلام است که این کاخ از شاهکار های معماری اسلامی، در زمان عبدالرحمن پایه گذاری شد. عبد الرحمن در اواسط قرن دوم هجری ساختمان آن را شروع کرد و دیگران که پس از وی آمدند آن را به پایان رساندند و در ضمن وسعت بیشتری به آن دادند. کاخهای اشراف قرطبه و اعیانی که در کاخها زندگی می کردند و لی مشروح آن چنین است که 430 کاخ در قرطبه بود که بعضی از کاخهای مجلل نام خاصی داشتند. مانند : قصر الکامل ، المجد ، الحائر الروضه ، المعشوق ، المبارک ، السرور ، السر تسق و غیره . قصر الزهراء یکی از بناهای مجلل آن روز است. این کاخ شهر کوچکی بود که طول آن از مشرق به مغرب 2700 ذرع و عرض آن 1500 ذرع و 4300 ستون در آن دیده می شد ، بعضی از آن ستونها را که از سنگهای مرمر رنگارنگ ساخته شده بود از روم ، تونس و قسطنطنیه هدیه داده بودند .

گوستا ولوبون : مسلمانان هسپانیا طولی نکشید که مانند برادران مصری خود را از قید تقلید از رومیان آزاد ساختند ، تزئینات و نقاشی روی زمینه طلایی را ترک گفته و به جای آن نقاشی های مخلوط با کتیبه های عربی را معمول داشتند و چنانچه در مشرق زمین بسیار دیده می شود مقرنس کاری را شروع کردند و آن عبارت از آویزه هایی است مرکب از چندین قوس کوچک که برخی بالا تر از دیگری قرار دارد و شکل عمومی آن مانند خانه زنبور است و هرگاه قسمت داخلی گنبد با این مقرنس ها ساخته شود مانند ((گنبد الحمراء)) منظره حیرت انگیز و زیبا می کند . مسجد قرطبه که در قرن هشتم میلادی ساخته شده و همچنین برخی از بنا شهر طلیطله از آثار اولین دوره معماری مسلمانان در هسپانیا به شماره می رود و نیز ((برج لائیر الهه)) که در قرن دوازدهم ساخته شده و هم چنین قصر اشبیلیه از آثار دوره دوم و ((قصر الحمراء)) در غرناطه که قرن چهاردهم ساخته شده ، نمونه آخرین درجه از ترقی فن معماری مسلمانان در هسپانیا می شد. به هر حال اینها نمونه روشنی است

د پانو شمیره: له3تر4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پتهله مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

پادونه: دلپکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ

از تاثیر شگفت انگیز معماری مسلمانان که در همه جا به فنون مختلف معماری برتری و تفوق داشته است و با اینکه از فن معماری رومیان ، ایرانیان و هندیان اصولی را اقتباس کرده اند ولی اساس اسلوب و سلیقه اسلامی خود را در هیچ کجا از دست نداده اند

نامی مکانهای تاریخی جهان اسلام

شام (سوریه) :

مسجد عمر (رض) - مسجد اقصی - باب الدمشق - برج رمله - مسجد دمشق

هندوستان :

مناره قطب الدین (دهلی) و مسجد قطب - دروازه علا الدین - مقبره سلطان آلتمش - مقبره اکبر شاه - تاج محل (اگرا) - مسجد معلی (یامسجد مروارید در اگرا) - مسجد جامع دهلی - قلعه شاه جهان (قصر مغول)

مصر :

مسجد عمرو بن عاص - مسجد ابن طولون - جامع ازهر - مسجد قلاوون - مسجد سلطان حسن - مسجد برقوق - مسجد موید - مسجد قایتبای - چاه یوسف - مسجد آخور - مسجد محمد علی (از ترکها) - مسجد رفاعی - قلعه شهر قاهره - دروازه نصر - دروازه باب الفتوح .

شمال آفریقا :

مسجد قیروان - مسجد سیدی عقیه - مسجد سید بومدین (تلمسان) - مسجد کبیر (طنجه در الجزائر) - مساجد مراکش (مسجد مولی ادريس - مسجد قرویین در فاس)

اندلس :

قرطبه : مسجد قرطبه - قصر الزهراء

طلیطله : دروازه بیزاگرا (یا دروازه شقره) - باب الشمس (دروازه خورشید)

اشبیلیه : برج ژیر الده - قصر شبیلیه

غرناطه : قصر الحمراء

سقوبیه : قصر سقوبیه

جزیره سیسیل : قصر عزیزه - قصر قبه عربی .

د پانو شمیره: له4تر4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پتهله مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په ځیر و لولئ